

Počas príjemnej debaty na konferencii v Budapešti ma český filozof Ján Sokol len tak mimochodom, bez sarkazmu či nostalgie, upozornil, že 28. október je sviatok len v Českej republike a na Slovensku už opäť nie je, tak ako pred rokom 1989. Rozmýšľal som, prečo pre tých, čo rozhodujú o štátnych sviatkoch na Slovensku tento deň už nie je hodný spomienky či oslavy. Aká je vnútorná logika a aké su dôsledky zrušenia tohto sviatku?

Iste, každý štát potrebuje okrem hraníc a suverenity aj ideologické zdôvodnenie svojej existencie. Ťažko potom oslavovať vznik prvej ČSR, keď samostatné Slovensko zakladá svoju legitimitu na rozdelení Československa. Poznám hlasy, ktoré tvrdia, že Slováci sa po roku 1918 dostali spod jedného jarma pod druhé, že Česi nás podceňovali, že boli rovnakí kolonizátori ako Maďari, rozdiel bol najvyšš kvantitatívny, nie kvalitatívny, že dobre platené miesta sa neušli Slovákom, ale tým, čo v Čechách nenašli uplatnenie, že Slovensko nedostalo ani autonómiu a že českí učitelia šíрили voľnomyšlienkarstvo a ateizmus medzi veriacimi Slovákmami... Chybičkou krásy týchto argumentov však je to, že tí, čo ich používajú, sa nikdy nepýtajú, prečo to bolo tak a tak, prečo ľudia konali tak, a nie inak. Zdôvodňujú si vlastné presvedčenie a legitimitu dnešného stavu na základe selektívne vybraných zlomkov dejín bez toho, aby analyzovali príčiny alebo poznali genézu vývoja.

Socializmus nielenže spustošil túto krajinu, ale zničil aj historické vedomie väčšiny ľudí. Hoci sme sa „nedopracovali“ ku komunizmu, teda ku koncu dejín, kde by bol život blažený a nebolo o čo bojovať, došlo počas 51 rokov socializmu vlastne k akémusi prerušeniu histórie. Dnes sme síce ekonomicky, sociálne a kultúrne vyspelým národom, no stále nedokážeme reflektovať vlastnú prítomnosť alebo minulosť. Poniectori sa síce dorozumievame mobilnými telefónmi, ale nevieme sa dohodnúť ani na tom, že je normálne, ak sa názorovo nezhodneme alebo dokonca nezjednotíme. Aj takýto „detail“ nás ešte delí od modernej demokracie. Berieme sa príliš vážne, väčšina z nás nevie prijať iróniu na „vlastné triko“, stále zaberá vtípkovanie v jarmočnej tónine. Sme príliš zahľadení do seba, nevidíme, že naša často trpká skúsenosť nie je ničím novým ani historicky, ani geograficky a že v žiadnom prípade nebude trvať večne. Pocity beznádeje a nehybnosti, príznačné pre socializmus, nás postupne opantávajú a sú opäť zdrojom všeobecnej frustrácie.

Keby sme boli schopní historickej reflexie a vedeli by sme sa pozrieť sa na vlastné dejiny s patričným odstupom, neprijímali by jedni s hrôzou a druhí so škodoradostným pritakaním fakt, že štát, ktorý vznikol 28. októbra 1918, bol vlastne umelou konštrukciou. V tom čase mali Slováci a Česi k sebe blízko, no iste o nič bližšie ako Slováci a Maďari alebo Česi a Nemci - rozhodne nie z historického hľadiska, ani tradíciou či mentalitou. Hoci prvá ČSR bola umelým zväzkom, bola sublimáciou ideí filozofa T.G.Masaryka. (O Masarykovom živote pred I. svetovou vojnou píše H. Gordon Skilling v knihe *Proti proudu*, ktorú recenzujeme v tomto čísle.) Republika, ktorej bol Masaryk 17 rokov prezidentom, bola štátom demokratickým, tolerantným a schopným vývoja, čo sa nedá povedať o vtedajších okolitých štátoch. Ako tvrdil TGM ešte v tridsiatych rokoch, Československo by potrebovalo päťdesiat rokov demokracie na to, aby sa stalo moderným a vyspelým demokratickým štátom a vyriešilo si svoje problémy. Vďaka führerovi a bratskému Sovietskemu zväzu sme tých päťdesiat rokov strávil etnickými čistkami a hľadaním svetlých zajtraškov. Bol to čas krivenia chrbtíc, nadpráce, ľudského ponižovania a utrpenia, ale aj hrdinstva a odvahy. To nebol a ani nemohol byť čas riešenia vecných problémov, katarzných debát a historických reflexií. Nemohli sme získať patričný nadhľad ani vziať zodpovednosť za chod vecí verejných do vlastných rúk.

28. október ako štátny sviatok Slovenskej republiky by na dnešnom stave až tak veľa nezmenil, no ak ho zatlačíme do úzadia, zostane na Slovensku len málo udalostí vhodných na budovanie vlastnej legitimity. To, z čoho dnes Slovensko čerpá svoju „štátnosť“, ako sa to dnes nazýva, je buď príliš vzdialené a zahmlené, alebo má pochybnú hodnotu. A preto ak 28. október nebudeme považovať za pozitívny prvok našich moderných dejín, budeme dnes začínať odznova. Tieto večné začiatky - ako ich opisuje Alexander Matuška, Ľubomír Lipták alebo Ladislav Kováč - sú smutným leitmotívom moderných slovenských dejín. Smutným, pretože sme aj v druhej polovici poslednej dekády druhého milénia odsúdení opakovať chyby z minulosti. Zostávame nepoučení, bohorovni a zdá sa, že aj nepoučiteľní. Sviatky, tak ako ľudia, reflektujú svoju dobu a mavajú čudné osudy.